

Verde și gri

**Îmbătrânire activă și potențial de creare
de locuri de muncă verzi în România**

**ADRIANA ANAMARIA DAVIDESCU
CĂTĂLIN GHINĂRARU**

**VERDE ȘI GRI.
Îmbătrânire activă și potențial
de creare de locuri de muncă
verzi în România**

**EDITURA UNIVERSITARĂ
București, 2015**

Colecția ȘTIINȚE ECONOMICE

Redactor: Gheorghe Iovan
Tehnoredactor: Ameluța Vișan
Coperta: Monica Balaban

Editură recunoscută de Consiliul Național al Cercetării Științifice (C.N.C.S.) și inclusă de Consiliul Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare (C.N.A.T.D.C.U.) în categoria editurilor de prestigiu recunoscut.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
DAVIDESCU, ADRIANA ANAMARIA

Verde și gri : îmbătrânire activă și potențial de creare de locuri de muncă verzi în România / Adriana AnaMaria Davidescu, Cătălin Ghinăraru. - București : Editura Universitară, 2015
ISBN 978-606-28-0384-1

I. Ghinăraru, Cătălin

331.4

DOI: (Digital Object Identifier): 10.5682/9786062803841

© Toate drepturile asupra acestei lucrări sunt rezervate, nicio parte din această lucrare nu poate fi copiată fără acordul Editurii Universitare

Copyright © 2015
Editura Universitară
Editor: Vasile Muscalu
B-dul. N. Bălcescu nr. 27-33, Sector 1, București
Tel.: 021 – 315.32.47 / 319.67.27
www.editurauniversitara.ro
e-mail: redactia@editurauniversitara.ro

Distribuție: tel.: 021-315.32.47 / 319.67.27 / 0744 EDITOR / 07217 CARTE
comenzi@editurauniversitara.ro
O.P. 15, C.P. 35, București
www.editurauniversitara.ro

CUPRINS

Introducere	7
CAPITOLUL I. IDENTIFICAREA POTENȚIALULUI DE TRANSFERABILITATE AL POLITICILOR SI MĂSURILOR PIEȚEI MUNCII DESTINATE ÎNCURAJĂRII ÎMBĂTRÂNIRII ACTIVE	13
1.1.Evaluarea performanțelor politicilor de piață a muncii în anul 2012 la nivelul statelor U.E. incluse în analiză	15
1.2. Datele	27
1.3. Metodologia cercetării	28
1.4. Rezultate empirice.....	31
1.4.1.Analiza măsurilor și politicilor pieței muncii la nivel global	31
1.4.2.Analiza măsurilor și pieței muncii dedicate încurajării îmbătrânirii active.....	37
1.5. Concluzii preliminare ale capitolului	43
CAPITOLUL II. CUANTIFICAREA ȘI ANALIZA EX-POST A IMPACTULUI MĂSURILOR DEDICATE ÎMBĂTRÂNIRII ACTIVE AFLATE ÎN IMPLEMENTARE	46
2.1. Analiza statistică avansată a măsurilor de îmbătrânire activă existente pe piața muncii din România	49
2.2. Impactul măsurii destinate subvenționării angajatorilor în vederea ocupării șomerilor de peste 45 ani asupra ocupării și șomajului în rândul persoanelor vârstnice.....	56

2.2.1. Datele utilizate	56
2.2.2. Metodologia de estimare	59
2.2.3. Rezultate empirice	63
2.3. Impactul măsurii destinate subvenționării angajatorilor în vederea ocupării șomerilor care mai au 3 ani până la pensie asupra ocupării și șomajului în rândul persoanelor vârstnice.....	75
2.3.1. Datele utilizate	75
2.3.2. Metodologia de estimare	77
2.3.3. Rezultate empirice	78
2.4. Concluziile preliminare ale capitolului	79
Concluzii	82
Bibliografie	88

INTRODUCERE

Recent încheiată Conferința de la Paris dedicată schimbării climatice a reușit să producă un document ce prevede măsuri spre a limita încălzirea globală undeva între 1,5 și maximum 2 grade celsius. Măsurile vor începe să intre în vigoare începând cu 2020 și vor fi în parte obligatorii, rămând totuși la latitudinea statelor semnatare ale Convenției, modul în care vor reuși să reducă emisiile de CO₂ considerate ca primele responsabile de încălzirea globală și schimbarea climatică.

Chiar dacă acești doi termeni sunt și rămân contestați nu este totuși neadevărat că, activitatea umană la cotele de azi aduce pe lângă beneficii și costuri pentru mediul natural al Terrei, planeta pe care o împărțim până la urmă cu toții, fie că am semnat sau nu anumite documente internaționale și fie ca ne-am asumat sau nu anumite ținte de reducere a poluării ori de reducere a intensității energetice a anumitor activități.

În cadrul Strategiei Europa 2020, statele membre ale Uniunii Europene și-au asumat chiar ținte mai ambițioase, prin care energia produsă din surse neregenerabile trebuie să ajungă la un procent de peste un sfert din producția de energie până la finele deceniului. Unele state membre, prima dintre ele fiind Germania chiar au luat decizii radicale și desigur contestabile de renunțare unilaterală la energia produsă din sursa nucleară cu costuri care desigur ar fi absolut prohibitive pentru Romania dar și pentru alte

state membre din zona de răsărit a Uniunii Europene ale caror economii sunt și așa supuse unor presiuni competitive cu mult mai mari decât cele pe care ar putea în mod normal să le suporte dat fiind nivelul lor general de dezvoltare.

Dacă la capitolul surselor de energie România a reușit practic să atingă țintele specificate în Strategia Europa 2020 și asumate ca și stat membru, și aceasta în special datorită ponderii mari a energiei generate în hidrocentrale, totuși din punct de vedere al intensității energetice a economiei, sunt încă multe de făcut. Costurile însa sunt prohibitiv de mari și ele adaugă un element de necompetitivitate pentru economia românească care, trebuie recunoscut, deși integrată unui club al economiilor dezvoltate, este și rămâne, întocmai ca și economia celorlalte state din centrul și răsăritul Europei, o economie în curs de dezvoltare. Aceasta ar presupune pentru România ritmuri de dezvoltare practic încă o dată cât cele actuale (deci creșteri ale PIB de la un an la altul de cel puțin 7-8%, față de 3-4% în prezent) și un grad de reglementare mult mai scăzut decât cel impus de simplul statut de membru al Uniunii Europene și asygel de necesitatea de a aplica norme specifice unor state al căror grad de dezvoltare întrece cu mult pe cel al României și care, de altfel, au aplicat aceste norme atunci când erau la un nivel de dezvoltare net superior față de cel al României de azi. În plus, România în calitate de stat membru trebuie să se supună regulilor pieței unice care, iarăși, sunt destul de puțin favorabile unei economii în curs de dezvoltare. În aceste condiții, verde pentru România înseamnă costuri întrucât înseamnă fie un efort investițional foarte mare al firmelor fie dispariția unor sectoare economice, ceea ce ar accentua presiunea asupra pieței interne a muncii. În aceste condiții, capacitatea de a genera locuri de muncă, oricum redusă, s-ar diminua, cel puțin pe termen scurt și mediu.

Cu alte cuvinte, pentru România, economia verde, reprezintă deocamdată cel puțin, o nouă provocare, nu ultima desigur, dintr-un șir lung de provocări destul de greu de suportat pentru un organism economic insuficient consolidat.

În consonanță însă cu ceea ce se întâmplă și în alte țări Europene, de această dată, populația României îmbătrânește. Acest proces de îmbătrânire care este în puternic contrast cu statutul de economie în curs de dezvoltare, este suprapus peste un proces de reducere accentuată a populației datorată migrației pentru muncă în același spațiu al Uniunii Europene. În același timp, se remarcă, cel puțin la nivel formal o creștere accentuată a nivelului de educație al generațiilor tinere ale populației României ca urmare a deschiderii accesului la educație și formare profesională după 1990 și mai ales după anul 2000. Aceasta face ca populația României și mai ales populația activă să fie supusă efectelor a trei procese simultane: îmbătrânirea, reducerea prin migrație și creșterea nivelului formal de educație și formare profesională (discutăm aici de nivelul de educație și formare profesională atestat prin diplome ori certificate recunoscute cel puțin la nivel național fără a lua în discuție în vreun fel „calitatea” actului de educație ori a celui de formare profesională). Primul proces conduce în timp la o diminuare a populației active și chiar și a celei ocupate și aceasta în ciuda ridicării progresive a vârstei standard de pensionare (este opinia noastră calificată aceea conform căreia, această creștere progresivă nu poate fi infinită întrucât ea ar duce în final la anularea practică a dreptului la pensie, un drept câștigat în România prin contribuție individuală și al cărui garant ultim este statul român însuși prin actul fundamental al Constituției). Cel de al doilea proces conduce o reducere

generală a populației precum și a potențialului de creștere al acesteia întrucât migrația femeilor de vârstă fertilă conduce la o dublare a presiunii asupra ratei fertilității. Pe de o parte aceasta descrește ca urmare a creșterii gradului de educație, iar pe de altă parte descreșterea este accentuată de reducerea contingentului de femei de vârstă fertilă prin migrație. Ambele procese pun o presiune excesivă în opinia noastră asupra potențialului de creștere economică întrucât populația este generatoare atât a produsului intern brut cât mai ales a avuției naționale. Dacă aceste două agregate, primul alimentându-l pe cel de al doilea, nu cresc atât în termeni reali dar și în termeni nominali (într-un climat cu inflație redusă creșterea nominală devenind procesul esențial!), este greu de distins o modalitate prin care costurile impuse de ecologizarea economiei ar putea fi suportate, altfel decât printr-o reducere a activității economice, care la rândul ei ar genera noi pierderi de populație. Deci un cerc vicios. Cel de al treilea proces însă este unul pozitiv. Chiar făcând abstracție de „calitatea” actului de educație și formare profesională, apreciată adesea ca fiind un multe cazuri mediocră în România sau chiar sub-mediocră, această ridicare a nivelului general de educație rămâne un fapt necontestabil. În sine aceasta face ca deși mai redusă numeric, oferta de forță de muncă să fie din ce în ce mai calificată. O ofertă de muncă mai redusă numeric dar mai bine calificată ar pune o presiune mai redusă, cel puțin din punctul de vedere al numărului de locuri de muncă generate asupra cererii de muncă (angajatorii). Desigur presiunea ar crește în ceea ce privește calitatea locurilor de muncă. Este de presupus însă ca, în condițiile în care oferta se reduce dar calitatea ei crește ea ar putea face față mai bine unui mediu în care cererea ar fi și ea mai redusă ca urmare a automatizării a numeroase

procesele de producție din industrie și agricultura și ar dezvoltării tot mai accentuate a sectorului de servicii ce ar deveni principalul furnizor de locuri de muncă din economie (de fapt dacă scoatem din ecuație agricultura unde locurile de muncă existente în prezent au un specific aparte, serviciile sunt deja cel mai important furnizor de locuri de muncă din economie). În acest context presiunea primelor două procese ar fi compensată cel puțin parțial de către cel de al treilea proces. Cu alte cuvinte, nivelul crescut de educație și formare ar cohorțelor nou intrate pe piața muncii, în combinație cu un comportament de piața muncii mai proactiv al generațiilor actuale, față de cele precedente, ceea ce ar reduce substanțial recursul la retragerea prematură de pe piața muncii (oricum devenită mai dificilă datorită prevederilor legislative mult mai restrictive decât în trecut) ar putea compensa pierderea de produs intern brut ca urmare a migrației și îmbătrânirii. Altfel spus pe de o parte efectul îmbătrânirii ar putea fi substanțial redus dacă nu cumva el este deja în reducere accentuată întrucât cohorțele ce constituie actualmente osatura populației active au deja un comportament schimbat față de cel al cohorțelor precedente (actualmente baza populației active și ocupare este constituită din cohorțele anilor de vârf din punct de vedere al nașterilor, deci ai anilor 1967-70 al căror comportament este net diferit față de cel al cohorțelor precedente datorită momentului efectiv de intrare pe piața muncii), în timp ce tot în parte, efectul migrației ar putea fi compensat în parte de creșterea nivelului de educație al celor rămași. Cu alte cuvinte, pierderea de productivitate și deci pierderea de produs intern brut nu ar trebui să fie chiar semnificativă, în absența desigur a unor șocuri exogene aleatoare, care de altfel sunt greu de prezis dar a căror incidență poate altera fundamental întregul mecanism, fie în

bine, fie în rău. Una dintre cheile rezolvării situației sunt aici măsurile de îmbătrânire activă și mai ales cel de prelungire a vieții active.

Însă acest volum de față încearcă să discute modul în care România poate face față provocării lansate de necesitatea ecologizării sau a „înverzirii” economiei în condițiile în care îmbătrânirea și migrația amenință clar potențialul de generare de produs intern brut și în final pe acela de generare de avuție națională („înverzirea” economiei presupune mai ales generarea de active specifice avuției naționale mai degrabă decât generarea de produs intern brut. Cu alte cuvinte, înverzirea întoarce paradigma măsurării output-ului global al activității economice de la produsul intern brut, înapoi, la avuția națională). Dacă nu nu sunt prea multe răspunsuri la momentul de față întrucât procesele sunt încă la început iar fluiditatea mediului economic este maximă după șocul exogen aleator al crizei din 2008-2009 și al depresiunii economice care i-a urmat și din care Europa nu a ieșit încă, credem totuși că ideile abundă. Prin sădirea acestor idei, dorim să contribuim la creșterea know-how-ului național menit a da finalmente răspunsuri adecvate la provocările reale pe care, fie și într-o manieră sumară, le-am enunțat mai sus. Astfel, dacă VERDE înseamnă o întoarcere către o abordare orientată mai degrabă către avuție națională decât către produs intern brut, atunci, IDEI VERZI, sau altfel spus idei NOI, pot cu siguranță contribui la creșterea avuției naționale în materie care în secolul 21, va însemna în special capital intelectual. Capital VERDE pentru o LUME care nu îmbătrânește ci pur și simplu: TRĂIEȘTE MAI MULT!

CAPITOLUL I

IDENTIFICAREA POTENȚIALULUI DE TRANSFERABILITATE AL POLITICILOR SI MĂSURILOR PIEȚEI MUNCII DESTINATE ÎNCURAJĂRII ÎMBĂTRÂNIRII ACTIVE

Prezentul capitol își propune reliefaarea celor mai importante tipologii de măsuri ale pieței muncii destinate încurajării îmbătrânirii active și clasificarea respectivelor țări în funcție de aceste tipologii, utilizând tehnicile analizei multidimensionale a datelor.

În vederea realizării acestui demers se vor aplica metode de analiză a datelor: analiza în componente principale (ACP) și analiza cluster, cu scopul evidențierii principalelor măsuri și politici ale pieței muncii cu impact semnificativ asupra îmbătrânirii active și a clasificării țărilor considerate în analiză în funcție de aceste măsuri.

Analiza în componente principale are la bază cheltuielile alocate pentru cele 8 tipologii de măsuri ale pieței muncii exprimate ca % din PIB la nivelul anului 2012. Sursa datelor a reprezentat-o baza de date LMP a Eurostatului.

Rezultatele empirice ale ACP au evidențiat existența a două tipologii de măsuri globale ale pieței muncii în anul 2012 cu potențial de transferabilitate - măsuri destinate

orientării și consilierii pe tot parcursul vieții și măsuri destinate stimulării antreprenoriatului pentru vârstnici.

Rezultatele analizei cluster au reliefat faptul că în termeni de transferabilitate, România poate realiza o transferabilitate operațională și de bune practici cu Italia și Spania, Polonia și Slovenia, în timp ce cu Suedia și Franța având în vedere distanțele nu se poate realiza decât un transfer conceptual la nivel global.

Deoarece nu există o distribuție a cheltuielilor pe grupe de vârstă pe respectivele tipologii de măsuri ale pieței muncii, lucrarea cuprinde o analiză acestor tipologii de măsuri pentru grupa de vârstă 55 de ani și peste considerând în ipoteza unui scenariu de alocarea în medie a 5% din cheltuielile totale (pentru toate grupele de vârstă) pentru fiecare tip de măsuri pentru persoanele vârstnice, obținându-se astfel o primă abordare cantitativă pentru aceste măsuri destinate exclusiv îmbătrânirii active.

Rezultatele empirice ale analizei ACP au evidențiat existența a cinci tipologii de măsuri destinate exclusiv vâstnicilor cu potențial de transferabilitate:

- 1. măsuri destinate subvenției de angajare,***
- 2. măsuri de taxare și impozitare a muncii,***
- 3. măsuri destinate stimulării antreprenoriatului,***
- 4. măsuri destinate descurajării pensionării anticipate***
- 5. stimulentele de mobilitate.***

Rezultatele empirice ale analizei cluster evidențiază faptul că având în vedere apropierea de România a unor țări precum Polonia, Italia și Slovenia, Franța și Spania în termeni de vecinătate a condițiilor economico-sociale putem admite faptul că într-o oarecare măsură putem realiza

o transferabilitate operațională și de bune practici de la aceste state. În schimb de la state precum Suedia se poate realiza cel mult un transfer conceptual, având în vedere „distanța”/„vecinătatea” față de țara noastră.

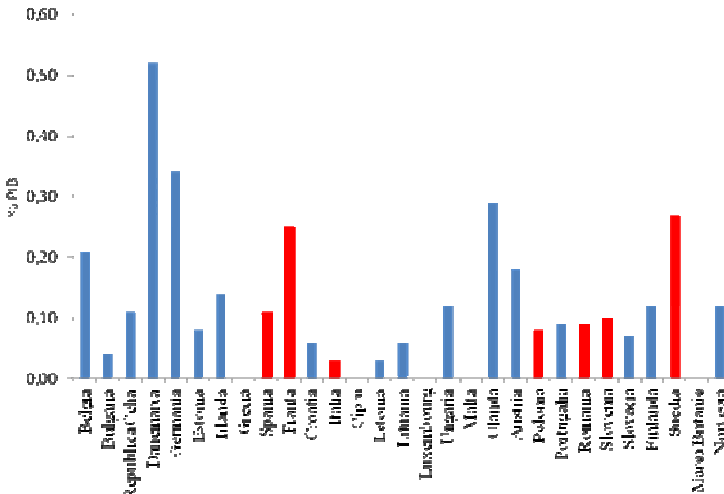
1.1.Evaluarea performanțelor politicilor de piață a muncii în anul 2012 la nivelul statelor U.E. incluse în analiză¹

Nivelul cheltuielilor și analiza atât a cheltuielilor cât și a numărului de participanți pentru diferite tipuri de politici ale pieței muncii variază considerabil între statele Uniunii Europene, reflectând caracteristicile și problemele din cadrul piețelor naționale, precum și politicile diferite ale respectivelor guverne. Cele mai mari nivele ale sumelor cheltuite în anul 2012, pentru aplicarea intervențiilor publice au fost înregistrate de Danemarca și Spania (aproximativ 3,7% PIB), Irlanda (3,5% PIB) urmate de Belgia, Olanda și Finlanda cu aproximativ 3% din PIB.²

La polul opus se află țările ce acordă mai puțin de 1% din PIB pentru aceste intervenții publice: Slovacia, Estonia, Polonia, Letonia, Bulgaria, Marea Britanie, Lituania, Republica Cehă, Malta și România ce acordă în mod particular 0.29% din PIB pentru toate măsurile ce privesc politicile de piață a muncii (fig. 1).

¹ Analiza politicilor de piață a muncii la nivelul statelor membre UE în anul 2012 oferă cadrul general de înțelegere al problematicii îmbătrânirii active.

² Datele exprimate ca si procent din PIB prezintă relevanță deoarece asigură o bază comună de comparație.

Sursa: baza de date LMP Eurostat [Imp_ind_exp]

Fig.1. Cheltuielile cu politicile privind piața muncii în anul 2012 la nivelul țărilor U.E.

Conform metodologiei europene LMP, sunt identificate următoarele tipuri de intervenții³:

- **Serviciile privind piața muncii** se referă la intervențiile pe piața muncii adresate persoanelor (participanților) aflate în căutarea unui loc de muncă, fără modificarea statutului lor pe piața muncii, ci doar în scopul mijlocirii găsirii unui loc de muncă. În cadrul acestor servicii ale pieței muncii se încadrează și serviciile de orientare a carierei pe tot parcursul vieții.

³ Comunicat de presă, nr. 230/2012, Principalii indicatori referitori la statistica politicilor privind piața muncii în anul 2011.

- **Măsurile privind piața muncii (măsuri active)** se referă la intervențiile pe piața muncii privind participanții a căror principală activitate este căutarea activă a unui loc de muncă și care se finalizează prin modificarea statutului lor pe piața muncii. Potrivit metodologiei LMP al Eurostat-ului, în această categorie sunt incluse:
 - ✚ Formare profesională (training)
 - ✚ Stimulente pentru ocupare
 - ✚ Ocupare protejată și refacerea capacității de muncă
 - ✚ Crearea directă de locuri de muncă
 - ✚ Stimulente destinate antreprenoriat (start-up-urilor)
- **Suporturile financiare privind piața muncii (măsuri pasive)** se referă la intervențiile prin care se furnizează asistență financiară, direct sau indirect, pentru persoanele dezavantajate pe piața muncii. În această categorie sunt incluse:
 - ✚ Venituri de sprijin pentru persoanele fără loc de muncă
 - ✚ Pensionare anticipată

Irlanda	0.14	0.71	2.64						163.938,7			
Grecia	:	:	:						193.347,0			
Spania	0.11	0.71	2.88						1.029.002,0			
Franta	0.25	0.64	1.45	2141,2	1458,6	2756,0			2.032.296,8	175,5	257,7	136,4
Croația	0.06	0.16	0.43		13,6	74,3			43.477,0			27559,2
Italia	0.03	0.35	1.61		1173,3	1678,1			1.566.911,6			320,3
Cipru	:	:	:						17.720,2			
Letonia	0.03	0.19	0.26	0,0	15,0	29,7			22.257,0	8948857,1	25055,1	12656,2
Lituania	0.06	0.18	0.24	0,3	17,7	35,0			32.939,8	1196980,9	21291,1	10736,5
Luxembourg	:	:	:						42.917,8			
Ungaria	0.12	0.61	0.42		322,1	271,4			96.968,3		1166,9	1385,0
Malta	:	:	:						6.888,4			
Olanda	0.29	0.65	1.92	176,9	367,9	766,4			599.338,0	2124,2	1021,5	490,4
Austria	0.18	0.57	1.29	51,5	160,4	283,3			307.003,8	7301,8	2342,6	1326,9
Polonia	0.08	0.33	0.30						381.479,7			
Portugalia	0.09	0.38	1.66		172,4	399,8			165.107,4		2180,5	940,0
România	0.09	0.03	0.16		54,1	165,8			131.578,9		6943,6	2266,8
Slovenia	0.10	0.18	0.84	0,4	11,6	33,0			35.318,6	912262,1	32423,4	11390,8
Slovacia	0.07	0.19	0.43		75,4	66,9			71.096,0		4983,8	5616,0
Finlanda	0.12	0.87	1.45	2,0	117,8	248,5			192.350,0	190497,7	3190,5	1512,5
Suedia	0.27	1.02	0.66	86,0	251,7	276,2			407.820,3	4370,1	1493,0	1360,9
Marea Britanie	:	:	:						1.921.904,9			
Norvegia	0.12	0.41	0.35	4,5	58,5	53,1			389.148,5	83615,6	6425,4	7075,5

Sursa: baza de date LIMP Eurostat[imp_ind_exp], [imp_particip], [nama_gdp_c]

Relativ la ponderea cheltuielilor- în PIB, Spania este țara care cheltuie cel mai mult pentru suporturi financiare LMP (2,88%) urmată de Irlanda și Belgia ce acordă mai mult de 2% din PIB pentru acest tip de intervenții. Danemarca, Suedia și Finlanda acordă cel mai mult pentru măsurile active de piață a muncii (1,46%, 1,02% respectiv 0,87%), în timp ce Danemarca (0,52%), Germania (0,34%) și Olanda (0,29%) cheltuiesc cel mai mult pe serviciile privind piața muncii.

Intervențiile LMP se disting de alte categorii de intervenții ce vizează ocuparea forței de muncă în ideea în care acestea vizează în mod explicit grupurile cu dificultăți pe piața forței de muncă; și aici se includ șomerii, persoanele angajate dar care prezintă risc de pierdere involuntară a locului de muncă, precum și persoane care sunt în prezent inactive pe piața muncii, dar ar dori să lucreze.

Aceste categorii de măsuri și politici ale pieței muncii ale LMP-ului au fost agregate la nivel național în următoarele tipologii de măsuri prezentate în cadrul primei etape:

- ✚ *Astfel din categoria servicii ale pieței muncii avem tipologia de măsuri dedicate orientării și consilierii pe tot parcursul vieții;*
- ✚ *Din categoria măsurilor active ale pieței muncii avem subvenția de angajare, măsuri pentru stimularea participării la LLL, măsuri LLG, stimulente de mobilitate, măsuri de taxare și impozitare a muncii, măsuri pentru stimularea antreprenoriatului.*
- ✚ *Din categoria suporturilor financiare privind piața muncii avem tipologia de măsuri destinate descurajării pensionării anticipate.*